

Leszek Gęsiak SJ

Akademia Ignatianum w Krakowie
leszek.gesiak@ignatianum.edu.pl

Radio Watykańskie: tożsamość ewangelizacyjna – w stronę nowych rozwiązań

STRESZCZENIE

Radio Watykańskie służy Kościołowi od 1931 r. Miało być łącznikiem między Papieżem i wiernymi, nowoczesnym narzędziem ewangelizacji, a także potwierdzeniem niezależności nowego wówczas podmiotu prawa międzynarodowego jakim było Państwo Miasta Watykańskiego. Misja ewangelizacyjna radia, która jest podstawą jego tożsamości, od początku prowadzona jest w wielu językach. Rosnące koszty utrzymania oraz nowe rozwiązania technologiczne wymusiły w ostatnich latach głębszą refleksję nad dalszym kształtem rozgłośni. Konieczne były konkretne zmiany strukturalne i programowe. Papież Franciszek utworzył Sekretariat ds. Komunikacji, który ma zintegrować i unowocześnić wszystkie podmioty medialne Stolicy Apostolskiej. Proces ten rozłożony jest na cztery lata i ma zostać sfinalizowany do końca 2018 r.

SŁOWA KLUCZOWE: ewangelizacja, Franciszek, media, papież, radio, Radio Watykańskie, reforma, rozgłośnia, Stolica Apostolska, technologie, tożsamość, Watykan

ABSTRACT

Vatican Radio: Focus on evangelization – Changing shape

Vatican Radio has been serving the Church since 1931 as a modern means of evangelization. Its founding demonstrated the new status of

the Vatican City State as a sovereign state in international law. Vatican Radio has constantly linked the Holy Father with the faithful and carried out its mission of evangelization, its core identity, in many languages. But with increasing costs and the new communications technologies, it recently became urgent to reflect deeply on what shape the radio should take in future. In 2015, Pope Francis established the Secretariat for Communications and tasked it with integrating and modernizing all the media units and functions of the Holy See. The four-year reform process includes structural and program changes for Vatican Radio and should be completed by the end of 2018.

KEYWORDS: broadcaster, evangelization, Francis, Holy See, identity, media, pope, radio, reform, Vatican, Vatican Radio, technologies

Kiedy po raz pierwszy w 1931 r., dzięki falom radiowym, popłynął głos papieski z Watykanu, wydawało się, że dokonał się niewyobrażalny postęp historyczny, zarówno jakościowy i technologiczny¹. Odtąd bowiem Ojciec Święty, a za jego pośrednictwem cały Kościół powszechny, otrzymał nowe narzędzie działalności apostolskiej, w pełni niezależne od podmiotów zewnętrznych.

Sama myśl o tym, by głosząc papieskie orędzie uciekać się do pomocy fal radiowych, wpisana jest w konkretną historię. Zaczyna się ona w 1870 r., kiedy wcielono do zjednoczonych Włoch Państwo Kościelne. Papież Pius IX został wówczas zmuszony do schronienia się w Watykanie z zakazem wychodzenia na ziemię włoską. De facto zatem stał się on sam, jak i jego bezpośredni następcy, „więźniami Watykanu”.

Sytuację tę zmieniły dopiero podpisane przez Stolicę Apostolską i Włochy w 1929 r., za pontyfikatu Piusa XI, Traktaty Laterańskie. Uznawały one m.in. papieża za suwerennego władcę tzw. Państwa Miasta Watykańskiego, czyli wydzielonej Kościołowi części Rzymu. Papież i mieszkańcy Watykanu mogli odtąd opuszczać jego terytorium. Jednak wobec rodzącego się faszystowskiego i niepewnej sytuacji politycznej, a także pojawienia się nowej technologii przekazu dźwięku zwanej radiem, Pius XI dostrzegł nowatorską możliwość komunikowania się ze światem zewnętrznym,

---

1 12 lutego 1931 r. dokładnie o godz. 16:49 Ojciec Święty Pius XI rozpoczął w języku łacińskim swoje pierwsze przesłanie radiowe na falach niezależnej, papieskiej rozgłośni. Ten moment przyjmuje się oficjalnie za inaugurację Radia Watykańskiego; por. F. Bea, *Qui Radio Vaticana. Mezzo secolo della Radio del Papa*, Edizioni Radio Vaticana, Watykan 1981, ss. 37-49.

poza mury Watykanu. Na wypadek zatem ewentualnego ponownego zamknięcia głowy Kościoła w Watykanie, radio rozwiązywałoby problem docierania bez przeszkód i ograniczeń papieskich przesłań i przemówień daleko poza granice nowego kościelnego państwa².

Powstanie Radia Watykańskiego

Pomysł ten udało się zrealizować niezwykle szybko. Pomogła w tym przyjaźń łącząca kard. Eugenio Pacelliego z Guglielmo Marconim, laureatem nagrody Nobla w dziedzinie fizyki za wkład w rozwój telegrafii bezprzewodowej³. Kard. Pacelli, który później został wybrany Papieżem, poprosił Marconiego by pomógł mu wprowadzić w Sekretariacie Stanu sieć telefoniczną oraz utworzyć nadającą na falach krótkich stację radiową⁴. Tak się też stało.

Nowa stacja nadawcza w Watykanie była gotowa do inauguracji w lutym 1931 r. Pierwotnie określana była nazwą „Stacja HVJ”⁵, z czasem jednak przyłgnęła do niej na stałe nazwa: Radio Watykańskie. Podczas ceremonii inauguracyjnej, tuż przed wypowiedzianymi przez Piusa IX pierwszymi słowami na falach eteru, Marconi wskazał:

---

2 Por. M.J. Matelski, *Vatican Radio. Propagation by the airwaves*, Praeger, Westport, Connecticut-London 1995, s. 18.

3 Jak pisze ks. Eustace Sequeira, kard. Pacelli wspomniał Ojcu Świętemu Piusowi XI, że warto rozważyć możliwość wykorzystania przez Stolicę Apostolską nowego medium, którym było radio, do działalności ewangelizacyjnej Kościoła. Dzięki technologii nadawania „na falach” żaden z papieży nie będzie nigdy skazany ponownie na izolację; geograficzne i polityczne granice staną się praktycznie bez znaczenia (*He suggested that the Holy See investigate the possibilities of incorporating a new medium, “radio” into Church evangelisation. With “airwaves” of broadcast technology, no Pope could ever be driven into isolation again: geographic and political borders had become virtually meaningless*); por. E.M.A. Sequeira, *Vatican Radio is Faithful to its Calling as ‘The Voice of the Pope’*, Pontificia Studiorum Universitas A.S. Thoma Aq. in Urbe, Roma 2008, s. 13-14; cyt. za: M. Marchione, *Consensus and Controversy: Defending Pope Pius XII*, Paulist Press, New York 2002, s. 174.

4 Wspominała o tym żona Marconiego w rozmowie przeprowadzonej z nią przez Radio Watykańskie z okazji 40 rocznicy powstania rozgłośni: *Pius XI zadzwonił któregoś dnia w 1929 r. do Guglielmo, tuż po porozumieniu (między Włochami i Watykanem) i zapytał go, czy byłby gotów zbudować mu nowoczesną i mocną stację radiową (Pius XI called Guglielmo one day in 1929, immediately after the reconciliation (between Italy and Vatican), and asked him if he would be prepared to set up a modern and powerful radio station for him)*; por. E.M.A. Sequeira, dz. cyt., s. 13-14; cyt. za: J. Beljan, *Radio e il Mandato Evangelico di Christo, dissertazione ad Lauream*, Rome 1989, s. 85.

5 Skrót HVJ pochodził od angielskich słów: H – Holy See (Stolica Apostolska), V – Vatican (Watykan) oraz J – Jesus Christ (Jezus Chrystus); por. M.J. Matelski, dz. cyt., s. XVI.

Za chwilę Jego Świątobliwość Papież Pius XI zainauguruje stację radiową Państwa Watykańskiego. Fale elektryczne będą niosły jego czcigodne słowa pokoju i błogosławieństwa na cały świat. Od prawie dwudziestu wieków papieże przekazywali swe inspirujące przesłania wszystkim ludziom, ale to teraz, po raz pierwszy w historii, papieski głos na żywo będzie słyszany równocześnie we wszystkich częściach globu. Z pomocą Boga Wszchemogącego, który oddał tak tajemnicze siły przyrody do dyspozycji człowieka, byłem w stanie przygotować ten instrument, który przekaże wiernym na całym świecie niosący pociechę głos Ojca Świętego⁶.

Sam Papież miał nadzieję i doskonałą intuicję, że to właśnie owo dopiero rodzące się w świecie dziecko nowych technologii będzie bardzo skutecznym narzędziem ewangelizacji. Najlepiej świadczy o tym jego pierwsze, radiowe orędzie, które wygłosił tuż po inauguracji watykańskiej rozgłośni. W poszczególnych jego częściach zwracał się w nim kolejno do: całego stworzenia, Boga, katolików, hierarchii, duchownych, misjonarzy, wszystkich wiernych, niewiernych i poszukujących, rządzących i podwładnych, bogatych i biednych, pracowników i pracodawców, cierpiących i prześladowanych⁷. Mówił wtedy m.in.:

Będąc, przez tajemnicze zrządzenie Boga, następcą Księcia Apostołów, dla których nauczanie i głoszenie z boskiego polecenia jest skierowane do wszystkich narodów i wszelkiego stworzenia, i mogąc po raz pierwszy skorzystać w tym miejscu ze wspaniałego wynalazku Marconiego, kierujemy się wprawku wszystkim rzeczom i wszystkim ludziom, mówiąc im, teraz i później, zgodnie ze słowami Pisma Świętego: „Uważajcie, niebiosa, na to, co powiem, słów moich ust słuchaj, ziemio” (Pwt 32,1). „Słuchajcie tego, wszystkiego narody, nakłońcie uszu, wszyscy, co świat zamieszkuje, wy, niscy pochodzeniem, tak samo jak możni, bogaty na równi z ubogim!” (Ps 49,2-3). „Wyspy, posłuchajcie Mnie! Ludy najdalsze, uważajcie!” (Iz 49,1)⁸.

6 „Within a few moments the supreme Pontiff, his Holiness, Pius XI will inaugurate the radio station of the State of Vatican City. The electric waves will carry his august words of peace and benediction throughout the world. For nearly twenty centuries the Roman Pontiffs have given their inspired messages to all people, but this is the first time in history that the living voice of Pope will have been heard simultaneously in all parts of the globe. With the help of Almighty God, who places such mysterious forces of nature at mankind's disposal, I have been able to prepare this instrument that will give to the faithful throughout the world the consolation of hearing the voice of the Holy Father”; por. M.J. Matelski, dz. cyt., s. 19.

7 Por. Pius XI, *Nuncium Radiophonicum Diei XII Februarii MDCCCXXXI*, w: Acta Apostolicae Sedis, Annus XXIII, Vol. XXIII. Num. 3, 5/03/1931, ss. 65-70.

8 Por. tamże, s. 65.

Podkreślał zatem to, co wcześniej wskazał Marconi, a co wydawało się dla nowego narzędzia apostolskiego elementem kluczowym: odtąd będzie można słuchać słów następcy św. Piotra w każdym zakątku globu, na całym świecie.

Rozpoczęcie działalności papieskiego radia było wydarzeniem bez precedensu i odbiło się szerokim echem i wielkim zainteresowaniem na całym świecie. Jedna z najpoczytniejszych wówczas włoskich gazet pisała:

Po raz pierwszy w historii żywy głos Namiestnika Boga fizycznie, i w tym samym czasie, był słyszany na przeciwległych krańcach ziemi. (...) W czasach i w świecie, w których zaprzeczanie Absolutowi zagraża obecnie wyschnięciem samych źródeł Życia, głos Papieża, po raz kolejny zaapelował o poszanowanie praw, których Rzym jest strażnikiem: w języku rzymskim, z Rzymu wiecznego, apelował o prawa odwieczne⁹.

Umocnienie podmiotowości Watykanu

Była jeszcze druga korzyść płynąca z powstania nowej rozgłośni. Pius XI widział bowiem w swoim radiu znak niezależności nowopowstałego podmiotu prawa międzynarodowego. Utworzone na mocy Traktatów Laterańskich mini-państewko, otoczone grubymi murami, miało jedynie 440 tys. m², z czego aż 55 tys. m² zajmował sam Pałac Apostolski. Najdłuższa odległość między dwoma punktami w Państwie Miasta Watykańskiego to 1045 metrów¹⁰. Na pierwszy rzut oka wydaje się zatem wprost niewiarygodne, że posiadając tak małe terytorium można ustanowić niezależne państwo. Dlatego też, w koncepcji Ojca Świętego, powagę polityczną tego miejsca mogła nadać właśnie niezależna rozgłośnia. Miała być ona namacalnym dowodem suwerenności tego państwa i znakiem jego niezależności duchowej. Stąd też już w 1925 r., czyli cztery lata przed podpisaniem Traktatów, Papież podjął pierwsze kroki w kierunku powstania radia. Pisał o tym w specjalnej nocie do inżyniera Luigi Respighi przyszły pierwszy dyrektor Radia Watykańskiego, a wówczas rektor

---

9 „Per la prima volta nella storia la viva voce del Vicario di Dio è stata fisicamente e simultaneamente udita dagli estremi confini della terra. (...) In un'età e in un mondo in cui la negazione dell'Assoluto minaccia ormai d'inardire le fonti stesse della Vita, la voce del Pontefice ha levato, ancora una volta l'appello alle Leggi che Roma custodisce: nella lingua romana, da Roma eterna, l'appello alle Leggi eterne”; por. „La Tribuna”, 14.02.1931, cyt. za: F. Bea, dz. cyt., s. 45-46.

10 Por. B. Fernando, dz. cyt., s. 10.

Uniwersytetu Gregoriańskiego i przewodniczący Papieskiej Akademii Nauk, ks. Giuseppe Gianfranceschi SJ¹¹.

Nie ulegało wątpliwości, że nowa rozgłośnia, będąca de facto rozgłosnią Watykanu, czyli nowego podmiotu prawa międzynarodowego, będzie znacznie różniła się od innych stacji narodowych czy państwowych. Państwo Miasta Watykańskiego stanowiło bowiem na mapie świata dosyć osobliwą strukturę polityczną. Wynikało to z całą pewnością z niepowtarzalnego charakteru jego suwerenności. Wykraczała ona znacznie poza wytyczone geograficzne granice nowego państwa obejmując przecież de facto wszystkich katolików na całym świecie¹². Nowoczesne i niezależne radio stanowiło zatem idealną platformę przekazu papieskiego nauczania o zasięgu praktycznie światowym, bez posądzenia o uzależnienie od jakichkolwiek wpływów politycznych¹³. Jak się później okazało, było to szczególnie istotne w czasie II Wojny Światowej, a także po jej zakończeniu, gdy doszło do trwającego wiele lat podziału politycznego świata, a zwłaszcza Europy. Rozgłośnia dynamicznie wzrastała zatem w sile od samego początku istnienia. Już po sześciu miesiącach funkcjonowania stała się znaczącym narzędziem Kościoła w krzewieniu wiary, wciąż poszerzając zakres swego działania i nadając programy już w siedmiu językach¹⁴.

11 Na nocie widnieje data 25 lipca 1925 r.; por. B. Fernando, dz. cyt., ss. 19-20.

12 Po kilku latach działalności Radia Watykańskiego, w trudnych politycznie czasach II Wojny Światowej, pisał o tym m.in. w 1953 Robert Graham przywołując przemówienie Piusa XII do Stowarzyszenia Korespondentów Zagranicznych: „Stolica Apostolska jest najwyższą władzą Kościoła Katolickiego, a zatem społeczności wyznaniowej, której celów można doszukiwać się w nadprzyrodzonym, zewnętrznym świecie. Tym niemniej Kościół żyje w świecie. Każdy z jej synów i córek – 400 milionów katolików – należy do określonego państwa i narodu. Jednym z najważniejszych zadań Stolicy Apostolskiej jest zawsze to, by zachować na całym świecie między Kościołem a państwami, normalne i, jeśli to możliwe, przyjazne stosunki, by katolicy mogli żyć swoją wiarą w spokoju i pokoju, wspierając ich tam, gdziekolwiek jest to możliwe, w kontynuowaniu ich działalności w wolności (The Holy See is the supreme authority of the Catholic Church, and hence of a religious society whose goals are to be found in the supernatural and in the world beyond. Nevertheless, the Church lives in the world. Each of her sons and daughters – 400 million Catholics – belongs to a particular state and people. It is always one of the essential tasks of the Holy See to see that throughout the entire world, there reigns between church and states normal and, if possible, friendly relations, in order that Catholics may live their faith in tranquillity and peace, support which constitutes wherever it is allowed to carry on its work in freedom)”; por. C.M. Cianfarra, *The Vatican and the War*, E.P. Dutton, New York 1944, s. 64; cyt. za: M.J. Matelski, dz. cyt., s. 50. Ten cel dotarcia przez radio z papieskim przesłaniem do kościołów lokalnych z entuzjazmem podjął pierwszy dyrektor stacji, ks. Giuseppe Gianfranceschi SJ.

13 Por. M.J. Matelski, dz. cyt., s. 50.

14 Por. tamże, ss. XVI-XVII.

Misja ewangelizacyjna wpisana w tożsamość

Wspomniane wyżej fakty miały decydujący wpływ na ostateczne ukształtowanie się specyficznego charakteru papieskiej rozgłośni i kluczowe elementy jego tożsamości. Powstawały wciąż nowe sekcje językowe, które uwzględniały specyfikę poszczególnych regionów świata, języków i kultur. Inaczej przygotowywano programy dla nowoczesnego świata zachodniego, inaczej dla uwięzionych w komunistycznych okowach narodów zza „żelaznej kurtyny”, jeszcze inaczej dla krajów misyjnych czy tych, gdzie trwały zbrojne konflikty i prześladowania wierzących. Radio Watykańskie, ze względu na swoją specyfikę, stało się rozgłośnią państwową o wyraźnym charakterze wyznaniowym. Będąc rozgłośnią Państwa Miasta Watykańskiego jest przecież równocześnie centralną rozgłośnią Kościoła katolickiego. Rozwiązanie to, choć w wypadku Stolicy Apostolskiej zupełnie oczywiste, jest jednak rozwiązaniem specyficznym. Współczesne media państwowe czy narodowe starają się bowiem przede wszystkim o zachowanie pewnego dystansu do kwestii religijnych prowadząc politykę tolerancji oraz różnorodności kulturowej, narodowej i światopoglądowej. W przypadku mediów watykańskich nie mamy jednak do czynienia z elementami narodowościowymi. Osoby związane z Watykanem są bowiem przedstawicielami wielu państw i narodów świata. Sama zaś rozgłośnia Stolicy Apostolskiej jest radiem Papieża, a ten, poza faktem, że jest głową państwa, jest także najważniejszą osobą w Kościele katolickim¹⁵.

Kluczowym elementem tożsamości watykańskiej rozgłośni jest wspomniana wcześniej misja ewangelizacyjna. Zadaniem papieskiego radia, poza informowaniem o działalności Ojca Świętego i instytucji Stolicy Apostolskiej, jest także głoszenie orędzia Ewangelii. Każdy kolejny Papież jest bowiem nie tylko głową państwa, ale przede wszystkim namiestnikiem Chrystusa na Ziemi. Oznacza to, że w pierwszej linii jest on wykonawcą przekazanego przez Jezusa Apostołom polecenia: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu”¹⁶. Dotyczy to przede wszystkim tych sekcji rozgłośni, które kierują swoje audycje na tzw. tereny misyjne, co wiąże się z utrudnionym dostępem miejscowej ludności do Kościołów i placówek duszpasterskich.

---

15 Począwszy od Piusa XI kolejni Papieże na różne sposoby korzystali w swej posłudze z działalności Radia Watykańskiego. Podejmowali też refleksję nad rolą radia we współczesnej im misji Papieża i Kościoła. Najważniejsze z tych akcentów zostały zebrane w dysertacji doktorskiej ks. Eustace Sequiera obronionej w 2008 r. na Papieskim Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu; por. E.M.A. Sequiera, dz. cyt., s. 175-195.

16 Mk 16,15.

Mimo zmieniających się technologii związanych z nadawaniem programów, niezwykle pomocne wciąż okazują się coraz rzadziej używane w radiofonii zachodniej fale krótkie. Ich charakterystyka pozwala bowiem, przy sprzyjających warunkach atmosferycznych, na przesłanie do odległych o tysiące kilometrów miejsc analogowego sygnału radiowego. Jego jakość techniczna w tradycyjnym zastosowaniu być może odbiega od najwyższych współczesnych standardów jakości dźwięku. Ma jednak tę niekwestionowaną zaletę, że w krajach ubogich, w których często brak jest niezbędnej infrastruktury elektrycznej, informatycznej czy cyfrowej, co nie pozwala na powszechne użycie radiofonicznych nowinek technologicznych, możliwy staje się przekaz informacji bezpośrednio z Watykanu do każdego miejsca na ziemi. Wystarczy bowiem, by znajdował się tam prosty i tani analogowy odbiornik fal o określonej częstotliwości. Chodzi tu głównie o niektóre obszary w Afryce, Azji czy Ameryce Południowej. Ten zatem, wydawać by się mogło, archaiczny sposób emitowania dźwięku, wydaje się być bezpośrednią odpowiedzią na tak częste przypomnienia Papieża Franciszka o konieczności wyjścia na peryferie i dotarcia do ludzi najbardziej opuszczonych, odrzuconych, biednych i zmarginalizowanych.

Podobną rolę rozgłośnia watykańska spełnia w odniesieniu do tych krajów, w których nie są szanowane wolności słowa i wyznania lub gdzie chrześcijanie są prześladowani. W tych miejscach dostęp do Internetu, a tym samym możliwość przesyłania informacji przez portale czy media społecznościowe, jest często kontrolowany przez wrogie Kościołowi reżimy. W takich sytuacjach dotarcie do miejscowych środków społecznego przekazu z przesłaniem papieskim i Dobrą Nowiną jest praktycznie niemożliwe. Jedną z nielicznych możliwości jest zatem ewangelizacja przy pomocy tradycyjnych środków przekazu. Metodę tę wielokrotnie stosowano też wcześniej. Wieści z Watykanu na przykład, mimo sprzeciwu komunistycznych władz „za żelazną kurtyną” i podjętych przez nie działań polegających na systemowym zagłuszaniu programów, docierały do krajów tzw. demokracji ludowej od czasu zakończenia II Wojny Światowej po upadek muru berlińskiego¹⁷.

Inaczej z kolei wygląda sytuacja w krajach rozwiniętych, gdzie widać na co dzień postęp technologiczny i powszechny dostęp ludności do najnowszych rozwiązań technicznych. Mając to na uwadze, od wielu lat rozgłośnia watykańska przestała być tak naprawdę wyłącznie radiem.

17 Przykładem jest Polska, w której znaczenie działalności Radia Watykańskiego w czasie rządów komunistycznym jest bezdyskusyjne. Kronikę działalności Sekcji Polskiej tej rozgłośni opracował ks. Ludwik Grzebień SJ; por. L. Grzebień SJ (red.), *Sekcja Polska Radia Watykańskiego 1938-1988*, Radio Watykańskie, Rzym 1990.

Stopniowo przeobrażała się w multimedialną agencję prasową publikującą nauczanie papieskie i informacje z życia Kościoła na własnym portalu internetowym w ponad 40 językach. Jest równocześnie stale obecna we wszystkich najważniejszych mediach społecznościowych takich jak Facebook, Twitter czy Instagram. To właśnie dzięki nim możliwe jest dotarcie do młodszej części społeczeństw korzystających w bardzo szerokim zakresie z tych nowoczesnych środków przekazu medialnego.

Postęp i nowości technologiczne zmieniały również samo Radio Watykańskie, które by zachować swoją główną misję ewangelizacyjną musiało nieustannie otwierać się na nowe wyzwania. Jak mówił wieloletni dyrektor rozgłośni ks. Federico Lombardi SJ, misja ta pozostaje niezmienna:

Jesteśmy sługami w głoszeniu Ewangelii, i to w sposób szczególny, to znaczy jako współpracownicy tego sługi Ewangelii, którym jest Ojciec Święty, rzymski Papież¹⁸.

Radio jednak, jak już zaznaczono, coraz mniej było wyłącznie radiem. Stawało się rozwiniętą platformą multimedialną. Tak mówił o tym o. Lombardi już w 2011 r.:

Dziś słowo „radio” jest często źródłem niejasności i nie zawsze pomaga w zrozumieniu tego, czym naprawdę jesteśmy. Radio sugeruje przede wszystkim anteny i fale, technologię, która charakteryzowała pewną epokę historyczną. Anteny i fale były i są, ale dziś stanowią tylko jeden ze sposobów, dzięki którym przesłanie jest rozprzestrzeniane. Istnieje wiele innych. Istnieją satelity od początku lat 90-tych, jest Internet od drugiej połowy lat 90-tych, jest cyfryzacja wszystkich naszych narzędzi pracy, mamy rozkwit nowych rozwiązań technologicznych, jest konwergencja cyfrowa¹⁹.

---

18 „Siamo servitori dell’annuncio del Vangelo, e lo siamo in un modo specifico, cioè come collaboratori di quel servitore del Vangelo che è il Santo Padre, il Papa di Roma”; por. F. Lombardi, *80° della Radio Vaticana, una comunità multiculturale aperta al mondo, a servizio del Papa e della Chiesa*, cyt. za: F. Bea, A. De Carolis, *Ottant’anni della Radio del Papa*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2011, t. 2, s. 337.

19 Oggi la parola “radio” è spesso fonte di equivoco e non sempre aiuta la comprensione di ciò che realmente siamo. Radio fa pensare anzitutto alle antenne e alle onde, a una tecnologia che ha caratterizzato un’epoca storica. Le antenne e le onde ci sono state e ci sono, ma sono oggi solo una delle vie attraverso cui il messaggio si diffonde. Ce ne sono molte altre. Ci sono i satelliti dai primi anni 90, c’è l’Internet dai secondi anni 90, c’è la digitalizzazione di tutti i nostri strumenti di lavoro, c’è la fioritura delle nuove applicazioni tecnologiche, c’è la convergenza digitale; por. tamże, s. 338.

Radio zatem rozwijało się i zmieniało tak szybko, jak tego wymagały potrzeby czasu, co niestety wiązało się także z olbrzymimi wydatkami, a tym samym coraz większymi trudnościami z utrzymaniem kosztownej infrastruktury na najwyższym poziomie, jak i fachowego personelu technicznego i dziennikarskiego. Niezależnie jednak od tych trudności budżetowych powierzone jezuitom dzieło z całą mocą pełniło swą misję ewangelizacyjną.

Nowa wizja i początek reformy

Wybór 13 marca 2013 r. kard. Jorge Mario Bergoglio SJ na Namiestnika św. Piotra dał nowe światło na sprawy instytucji watykańskich. Dyskusje w czasie poprzedzających konklawe kongregacji kardynałów wskazywały na pilną potrzebę podjęcia przez nowego papieża reformy Kurii Rzymskiej. Wolę podjęcia tego problemu w czasie swego pontyfikatu potwierdził później niejednokrotnie sam Franciszek. I choć Radio Watykańskie w sensie ścisłym nie stanowiło części watykańskiej kurii, to jednak z oczywistych względów zostało ono wzięte pod uwagę przy refleksji nad ogólnym stanem instytucji Stolicy Apostolskiej²⁰.

Zmieniająca się rzeczywistość, nowe technologie i rozwiązania techniczne, były w sposób oczywisty wpisane w ciągły proces dostosowywania rozgłośni do tych wyzwań przez kolejne zarządy. Zdaniem Ojca Świętego istniała jednak potrzeba gruntownej reformy wszystkich podmiotów medialnych Stolicy Apostolskiej. Do tej pory bowiem, podobnie jak Radio Watykańskie, każdy z nich funkcjonował w sposób autonomiczny.

Po wielu konsultacjach Franciszek utworzył w Watykanie 30 kwietnia 2015 r. Komisję ds. Reformy Mediów²¹. Jej powstanie oznaczało formalny początek zapowiadanej przez niego szeroko pojętej reformy mediów. Dwa miesiące później, 27 czerwca 2015 r. Ojciec Święty uczynił kolejny krok i opublikował List Apostolski w formie *Motu Proprio* powołujący do życia nową watykańską dykasterię: Sekretariat ds. Komunikacji²². Nadał tym

20 O specyficznym statusie Radia Watykańskiego, zwłaszcza w kontekście ustaleń zawartych w Traktatach Laterańskich pisze m.in. Giacomo Ghisani; por. G.R. Ghisani, *La Radio Vaticana tra ordinamento canonico e ordinamento italiano. Il caso del presunto inquinamento elettromagnetico*, Lateran University Press, Città del Vaticano 2009, s. 93-99.

21 Por. Radio Watykańskie, „Watykan: utworzenie Komisji ds. Reformy Mediów”, http://pl.radiovaticana.va/news/2015/04/30/watykan_utworzenie_komisji_ds_reformy_medi%C3%B3w/1140863 (12.08.2017).

22 Por. Francesco PP, *Litterae Apostolicae Motu Proprio Datae Quibus Secretaria pro Communicatione conditur*, „Acta Apostolicae Sedis”, An. et vol. CVII, n. 7, Città del Vaticano 3.07.2015, ss. 591-592.

samym nowe ramy funkcjonowania wszystkim podmiotom medialnym, tym razem włączonym już bezpośrednio w struktury Kurii Rzymskiej. Cel nowej dykasterii został tam bardzo jasno określony: scalić media Stolicy Apostolskiej i zmodyfikować ich funkcjonowanie.

Jak powszechnie wiadomo, największym z nich jest Radio Watykańskie. I to właśnie papieskiej rozgłośni najmocniej dotyczą rozpoczęte wówczas zmiany. Mają one kilka wymiarów. Z jednej strony chodzi o swoistą rewolucję technologiczną, z drugiej zaś o nowe podejście do publikowanych treści. Uproszczone ma być także zarządzanie i administracja całości, co ma doprowadzić do konkretnych oszczędności finansowych. Wszystkie podmioty medialne Watykanu zostaną zsynchronizowane, tracąc dotychczasową podmiotowość i niezależność programową. Docelowo istnieć będzie wyłącznie jedno miejsce, rodzaj informacyjnego węzła centralnego (Content hub)²³, gdzie dochodzić będą wszelkie napływające informacje w formie dźwięków, zdjęć, filmów, wiadomości, informacji dziennikarskich czy umieszczanych na forach społecznościowych. Jak podkreślił prefekt medialnej dykasterii ks. Dario Edoardo Viganò, wszystkie materiały dziennikarskie Stolicy Apostolskiej

mają być tworzone od samego początku z założeniem, że są przeznaczone dla każdego typu mediów, zgodnie z tym, co nazywamy podejściem transmedialnym (podczas gdy dotychczas tendencją było przenoszenie do sieci języków i formatów związanych z technologiami tradycyjnymi)²⁴.

---

23 Por. F. Domingues, *Vatican communications czar says losing money „robs the poor”*, w: Crux, 10.02.2017, <https://cruxnow.com/interviews/2017/02/10/vatican-communications-czar-says-losing-money-robs-poor> (12.08.2017).

24 Oto większy fragment wypowiedzi ks. Viganò: Reforma będzie miała swój główny trzon technologiczny w sieci internetowej, z następującą strukturą: zamiast portalu news.va oraz stron internetowych Radia Watykańskiego i CTV, będzie tylko jeden węzeł centralny (Content hub), czyli wielojęzyczny portal, gdzie można będzie znaleźć wideo, teksty (ale nie oficjalną dokumentację, która nadal będzie dostępna na stronie internetowej vatican.va), zdjęcia i podcasty. Materiały te mają być tworzone od samego początku z założeniem, że są przeznaczone dla każdego typu mediów, zgodnie z tym, co nazywamy podejściem transmedialnym, podczas gdy dotychczas tendencją było przenoszenie do sieci języków i formatów związanych z technologiami tradycyjnymi (La riforma avrà nella Rete la sua dorsale tecnologica centrale, con questa architettura: al posto del sito Internet news.va e di quelli di Radio vaticana e del CTV vi sarà un unico content hub, un portale multilinguistico dove trovare video, testi (non la documentazione ufficiale, che continuerà a essere reperibile sul sito vatican.va), foto e podcast. Questi materiali dovranno essere prodotti sin dall'origine sapendo che sono destinati a tutti i media, secondo quello che chiamiamo un approccio transmediale, mentre prima la tendenza era quella di trasferire in Rete linguaggi e formati legati alle tecnologie di comunicazione tradizionali); por. M.E. Gandolfi, *Santa Sede – riforma dei media vaticani: convergenza digitale; intervista a mons. Dario Edoardo Viganò*, „Il Regno – Attualità” 4/2017, s. 76.

Koncepcja taka oznacza w kontekście Radia Watykańskiego podporządkowanie go od strony programowej powołanemu wspólnemu dla całej dykasterii zarządowi. Ponadto od strony technologicznej chodzi o przeniesienie ciężaru głównego akcentu emisyjnego z analogowego nadawania naziemnego na emisję cyfrowe oraz za pośrednictwem Internetu. Pierwsze kroki zostały poczynione jeszcze przed formalnym rozpoczęciem reformy. 1 lipca 2012 r. Radio Watykańskie zrezygnowało z nadawania na falach średnich i krótkich na Europę i obie Ameryki. Jak informował wówczas dyrektor rozgłośni ks. Federico Lombardi SJ, decyzja ta wpisała się w trwające od lat przekształcenia techniczno-strukturalne papieskiej rozgłośni²⁵. Z czasem następowały kolejne ograniczenia w nadawaniu, w tym m.in. zamknięcie wielojęzycznego kanału analogowego nadającego na Rzym i okolice w styczniu 2017 r.²⁶. Niestety praktycznie pozbawiło to dostępu do wiadomości i audycji Radia Watykańskiego wiele mniejszości narodowych, międzynarodowych wspólnot zakonnych i osób starszych posługujących się na co dzień innym językiem niż włoski, a mieszkających w zasięgu nadajników analogowych. Kolejne kroki przewidują utworzenie wspólnego dla wszystkich podmiotów Multimedialnego Ośrodka Redakcyjnego²⁷. To w nim mają powstawać gotowe materiały informacyjne i stamtąd będą rozprowadzane różnymi kanałami medialnymi. System winien tak funkcjonować, by informacje były dostępne o każdej porze, w każdym miejscu i na każdym rodzaju odbiornika. Mają być one dostosowane do wykorzystania na wszelkich płaszczyznach multimedialnych, w różnych językach i z zachowaniem różnorodności kulturowej odbiorców. Proces reformy został wstępnie zaprogramowany na cztery lata, powinien zatem zakończyć się do końca 2018 r.

25 Por. Radio Watykańskie, *Radio Watykańskie bez fal średnich i krótkich w Europie i Amerykach*, „Serwis Radia Watykańskiego”, 12/06/2012, (http://www.radiovaticana.va/proxy/pol_RG/2012/giugno/12_06_12.html) (12.08.2017).

26 Od 7 stycznia 2017 zostało wstrzymane nadawanie programów w kilkunastu językach, w tym w języku polskim, na częstotliwości analogowej 93,3 MHz. Odtąd programy nadawane do tego momentu w tym pasmie możliwe są do odbioru w systemie naziemnym wyłącznie na kanale cyfrowym DAB+; por. Radio Watykańskie, *Radio Watykańskie: ograniczenia w nadawaniu na fali ultrakrótkiej*, http://pl.radiovaticana.va/news/2017/01/06/radio_watyka%C5%84skie_ograniczenia_w_nadawaniu_na_fali_ultrakr%C3%B3/B3/1283598 (12.08.2017).

27 Chodzi o tzw. CEM (Centro Editoriale Multimediale).

Apostolstwo i misyjność: najważniejsze wymiary działalności watykańskich mediów

W czasie trwającej już reformy watykańskich mediów pojawiają się liczne pytania o to, czy podjęte decyzje, a także planowany kierunek dalszych zmian, nie podda w wątpliwość priorytetowego znaczenia ewangelizacyjnej misji Kościoła. Papież przy wielu okazjach zwracał uwagę na słuszność przyjętego kierunku transformacji. Szczególnie mocno wybrzmiało to w jego przemówieniu do pierwszej Sesji Plenarnej Sekretariatu ds. Komunikacji, która odbyła się w Watykanie 4 maja 2017 r. Franciszek zdecydowanie podkreślił wtedy, że podjęta reforma jest nieodwracalna, a także przypomniał raz jeszcze, że nie chodzi w niej o zmiany kosmetyczne mające dotyczyć koordynacji i synchronizacji różnych instytucji medialnych. Celem trwających przeobrażeń jest zbudowanie od podstaw koncepcji i struktury nowego podmiotu medialnego.

Reforma to nie jakieś tam wybielenie rzeczy. Reforma to nadanie rzeczom nowej formy, zorganizowanie w nowy sposób. Trzeba to robić inteligentnie, łagodnie, ale i z odrobiną – wybaczenie mi to słowo – z odrobiną „przemocy”, ale dobrej przemocy, aby przeprowadzić reformę – wskazał Franciszek²⁸.

We wspomnianym przemówieniu Papież bardzo jasno zaznaczył też i to, że najważniejszą zasadą i kierunkiem prowadzonych reform musi pozostać apostołstwo i misyjny wymiar Kościoła.

Proszę was, aby waszym przewodnim kryterium było apostołstwo, misyjność, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji naznaczonych przez niedostatek, biedę i trudności, w świadomości, że również tam trzeba dotrzeć za pomocą odpowiednich środków. W ten sposób będzie można zanieść Ewangelię do wszystkich, docenić zasoby ludzkie, nie wyręczając mediów Kościołów lokalnych, a zarazem wspierając te wspólnoty kościelne, które tego najbardziej potrzebują – powiedział Ojciec Święty²⁹.

---

28 „Riforma non è “imbiancare” un po’ le cose: riforma è dare un’altra forma alle cose, organizzarle in un altro modo. E si deve fare con intelligenza, con mitezza, ma anche, anche – permettete-mi la parola – con un po’ di “violenza”, ma buona, della buona violenza, per riformare le cose”; por. *Discorso del Santo Padre Francesco al partecipanti alla Plenaria della Segreteria per la Comunicazione*, http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2017/may/documents/papa-francesco_20170504_plenaria-segreteria-comunicazione.html (12.08.2017).

29 „Vi chiedo inoltre che il criterio-guida sia quello apostolico, missionario, con una speciale attenzione alle situazioni di disagio, di povertà, di difficoltà, nella consapevolezza che anche queste oggi vanno affrontate con soluzioni adeguate. Così diventa possibile portare il Vangelo a tutti, valorizzare le risorse umane, senza sostituirsi alla comunicazione delle Chiese locali e, al tempo stesso, sostenendo le comunità ecclesiali che più hanno bisogno”; por. tamże.

Jak zatem widać, mimo koniecznych zmian, priorytety pozostają niezmiennie. Radio Watykańskie, które od ponad 87 lat służy właśnie tejże głównej misji Kościoła, choć zmienia swą strukturę, zależność, zarząd i optykę, winno pozostając otwarte na znaki czasu i wyzwania współczesnego świata nadal spełniać swą główną misję. Od 1 stycznia 2017 r. oficjalną pieczę nad rozgłośnią Stolicy Apostolskiej przestali pełnić jezuici, którym została ona powierzona od samego początku istnienia radia. Jednak tak jak za czasów Piusa XI, będące częścią Sekretariatu ds. Komunikacji radio, ma nadal być głosem Papieża i Kościoła, który będzie docierał z misją ewangelizacyjną do najdalszych zakątków Ziemi.

BIBLIOGRAFIA

- BEA Fernando. 1981. *Qui Radio Vaticana. Mezzo secolo della Radio del Papa*. Città del Vaticano: Edizioni Radio Vaticana.
- BEA Fernando, DE CAROLIS Alessandro. 2011. *Ottant'anni della Radio del Papa*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- CIANFARRA Camille M. 1944. *The Vatican and the War*. New York: E.P. Dutton.
- DOMINGUES Filipe. 2017. „Vatican communications czar says losing money “robs the poor””. Crux 2017/02/10: <https://cruxnow.com/interviews/2017/02/10/vatican-communications-czar-says-losing-money-robots-poor> (12.08.2017).
- FRANCESCO. 2017. *Discorso del Santo Padre Francesco al partecipanti alla Plenaria della Segreteria per la Comunicazione*. http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2017/may/documents/papa-francesco_20170504_plenaria-segreteria-comunicazione.html (12.08.2017).
- FRANCESCO. 2015. „Litterae Apostolicae Motu Proprio Datae Quibus Secretaria pro Communicatione conditur”. *Acta Apostolicae Sedis* 7/2015: 591-592.
- GANDOLFI Maria Elisabetta, MOCELLIN Guido. 2017. „Santa Sede – riforma dei media vaticani: convergenza digitale; intervista a mons. Dario Edoardo Viganò”. *Il Regno – Attualità* 4/2017: 76.
- GHISANI Giacomo Renato. 2009. *La Radio Vaticana tra ordinamento canonico e ordinamento italiano. Il caso del presunto inquinamento elettromagnetico*. Città del Vaticano: Lateran University Press.
- GRZEBIENIĆ Ludwik SJ (red.). 1990. *Sekcja Polska Radia Watykańskiego 1938-1988*. Rzym: Radio Watykańskie.
- MARCHIONE Margarita. 2002. *Consensus and Controversy: Defending Pope Pius XII*. New York: Paulist Press.
- MATELSKI Marilyn J. 1995. *Vatican Radio. Propagation by the airwaves*. Westport, Connecticut-London: Praeger.

- PIUS XI. 1931. „Nuncium Radiophonicum Diei XII Februarii MDCCCOXXXI”. *Acta Apostolicae Sedis* 03/1931: 65-70.
- RADIO WATYKAŃSKIE. 2012. „Radio Watykańskie bez fal średnich i krótkich w Europie i Amerykach”. Serwis Radia Watykańskiego 12/06/2012. http://www.radiovaticana.va/proxy/pol_RG/2012/giugno/12_06_12.html (12.08.2017).
- RADIO WATYKAŃSKIE. 2015. „Watykan: utworzenie Komisji ds. Reformy Mediów”. http://pl.radiovaticana.va/news/2015/04/30/watykan_utworzenie_komisji_ds_reformy_medi%C3%B3w/1140863 (12.08.2017)
- RADIO WATYKAŃSKIE. 2017. „Radio Watykańskie: ograniczenia w nadawaniu na fali ultrakrótkiej”. http://pl.radiovaticana.va/news/2017/01/06/radio_watyka%C5%84skie_ograniczenia_w_nadawaniu_na_fali_ultrakr%C3%B3tkiej/1283598 (12.08.2017).
- SEQUEIRA Eustace Maurice Aloysius. 2008. *Vatican Radio is Faithful to its Calling as 'The Voice of the Pope'*. Roma: Pontificia Studiorum Universitas A S. Thoma Aq. in Urbe.

Leszek Gęsiak – jezuita, doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Instytucie Kulturoznawstwa na Wydziale Filozoficznym Akademii Ignatianum w Krakowie. Ukończył filozofię na Wydziale Filozoficznym Towarzystwa Jezusowego w Krakowie, teologię na Papieskim Wydziale Teologicznym „Bobolanum” w Warszawie oraz eklezjologię ekumeniczną w Instytucie Centre Sèvres w Paryżu. Doktoryzował się na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1996 r. Odbył Trzecią Probację w Australii, a następnie pracował w Katolickim Biurze Informacji i Inicjatyw Europejskich w Brukseli. Był redaktorem naczelnym miesięcznika katolickiego „Posłaniec” i stałym współpracownikiem Radia Kraków. Przez ostatnie lata kierował Sekcją Polską Radia Watykańskiego. Od 2004 r. prowadzi działalność dydaktyczną w dzisiejszej Akademii Ignatianum w Krakowie z zakresu mediów i wielokulturowości. Był również wykładowcą na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie.

